

**НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ
ГЛУХОТИ У ПРАЦЯХ М. Д. ЯРМАЧЕНКА**

Наталія Климко

Київ

В статті розглядається теоретичний внесок М. Д. Ярмаченка у розробку й дослідження проблеми компенсації глухоти та його власні теоретичні підходи які визначили і детермінували шлях удосконалення роботи спеціальних шкіл. Сформульовані М. Д. Ярмаченком найважливіші фактори, що сприяють реалізації компенсаторних можливостей дітей з вадами слуху, і дотепер, використовуються у навчально-виховному процесі спеціальної школи. Зокрема, спеціально організований навчально-виховний процес; суспільно корисна трудова діяльність; фізична культура та спорт; образотворча діяльність; театральна-концертна діяльність; літературна діяльність; наукова діяльність. Внесок М. Д. Ярмаченка в розробку проблеми компенсації свідчить про те, що вчений вийшов за межі намічених Л. С. Виготським позицій, розвинув і розгорнув власні теоретичні підходи щодо трансформації сурдопедагогічних технологій у практичну роботу спеціальних шкіл.

Ключові слова: компенсація глухоти, надкомпенсація, спеціально організований навчально-виховний процес; суспільно-корисна трудова діяльність; фізична культура та спорт; образотворча діяльність; театральна-концертна діяльність; літературна діяльність; наукова діяльність.

Микола Дмитрович Ярмаченко є визначним дослідником і організатором науки. Розробляючи і аналізуючи освітні проблеми, він значну увагу приділяв окремим проблемам сурдопедагогіки. Однією з продуктивних розробок є дослідження теорії компенсації, розробки її основних положень.

М. Ярмаченка слід оцінити як методолога сурдопедагогіки, що підтверджується в рамках питань, що аналізуються, здійсненою автором класифікацією підходів, розробленої М. Д. Ярмаченком теорії компенсації, до яких він відніс три структурні характеристики, які існують і дотепер, але виникли в ході історичного розвитку суспільства, освіти і культури:

- Ідеалістично релігійно-містичне;
- Вульгарно-матеріалістичне;
- Діалектико-матеріалістичне.

Даючи структурну характеристику кожному із виділених підходів М. Ярмаченко підкреслив характерні ознаки кожного із них.

Так, головною ознакою ідеалістично релігійно-містичного підходу М. Ярмаченко називає впевненість суспільства, щодо залежності всього життя і діяльності людини від «волі Божої». М. Ярмаченко вважав примітивність такого стану суспільства як і продуковані цим суспільство підходи і ставлення до освіти, що входили на той час в структури інститутів релігійного впливу і допомоги нечуючим.

Аналізуючи вульгарно-матеріалістичний підхід М. Ярмаченко підкреслює той факт, що головною ідеєю даного підходу, який об'єднує біологічну теорію, теорію «вікаріата» та надкомпенсації, примітивна, пряма заміна ушкодженого аналізатора збереженим аналізатором, вважаючи останній ідентичним першому.

Підчас визначення головної ознаки третього підходу – діалектико-матеріалістичному М. Ярмаченко виходить з діалектичної єдності анатома-фізіологічних та соціальних факторів, при цьому наголошуючи на провідній ролі останнього, стверджуючи методологічну цілісність та системність аналізу та впливу.

Отже, проаналізувавши, систематизувавши та вивчивши погляди дослідників та

вчених-сурдопедагогів на проблему компенсації глухоти, М. Ярмаченко виділив ряд найважливіших, на його думку, факторів, які сприяють реалізації компенсаційних можливостей дітей з вадами слуху: спеціально організований навчально-виховний процес; суспільно корисна трудова діяльність; фізична культура та спорт; образотворча діяльність; театрално-концертна діяльність; літературна діяльність; наукова діяльність.

Серед виділених, одним із найважливіших факторів реалізації компенсаторних можливостей у дітей з вадами слуху, М. Ярмаченко називає спеціально організований, диференційований навчально-виховний процес. Адже він був переконаний, що лише за умов спеціально-організованого навчання та виховання можливий розвиток всебічно розвиненої особистості дітей з вадами слуху. Для встановлення важливості даного фактору М. Ярмаченко вважав за доцільне проаналізувати історичний шлях розвитку спеціально-організованого навчання глухих дітей.

На думку дослідника, саме завдяки активному розвитку та вдосконаленню сурдопедагогічної науки була звернена увага на таке важливе питання в навчанні глухих дітей, як диференційний підхід у навчанні дітей з вадами слуху, а саме розмежування у навчальному процесі окремого навчання глухих дітей та слабочуючих дітей. Адже до цього моменту, за даними, доведеними М. Ярмаченком, слабочуючі діти навчалися, здебільшого в масових школах, де «поповнювали ряди невстигаючих та залишених на другий рік» або, в гіршому випадку, навчалися в допоміжних закладах, де специфіка навчально-виховного процесу перш за все мала низький темп і була розрахована на розумово відсталих дітей. Приділення уваги теоретиків і практиків на важливість диференційного навчання дітей з вадами слуху сприяла, на думку вченого, і зверненню уваги на таке важливе питання, як початкове спеціальне навчання та виховання дітей з вадами слуху. Аналізуючи історичний розвиток спеціально організованого навчально-виховного процесу М. Ярмаченко підкреслює, що дане питання було вчасно розглянуте та уведене в практику, адже «в умовах спеціально організованого раннього виховання глухих дітей всебічно розвивається, а головне, овладає звуковою словесною мовою в найбільш сприятливих (із можливих) умовах» (Yarmachenko 1976, p. 57) [4].

Під дією науково-технічного прогресу та під впливом законодавства того часу, яке передбачало обов'язкову освіту всіх верств населення, на думку М. Ярмаченка, дидактична система навчання та виховання дітей з вадами слуху зазнала значних змін в результаті значної кількості експериментальних досліджень найактуальніших питань теорії і практики навчання глухих і слабочуючих дітей, які були зумовлені науковим та технічним прогресом країни. Так, на зміну словесним методам навчання, які, з точки зору М. Ярмаченка, не виправдали себе, прийшли практичні, які опиралися на життєвий досвід дитини, та викликали потребу у знаннях та використанні зв'язного мовлення.

М. Ярмаченко виділяв окремі продуктивні в компенсації підходи, зокрема предметно-практичну діяльність С. Зикова. А аналізі його підходів прихильником якого був М. Ярмаченко, вказувалось на помилковість підходів у навчанні мовленню через вивчення граматичної будови мови. Оцінюючи розробки С. Зикова, М. Ярмаченко, підтримував думку, стосовного того, що мовлення слід формувати з допомогою мовленнєвого спілкування. Адже, згідно з теорією компенсації і корекції М. Ярмаченка, глуху дитину неможливо примусити засвоїти мовлення для себе, потрібно їй дати можливість зрозуміти, що мовлення потрібне для певної мети, для реалізації контактів у спілкуванні з оточуючими. І лише за таких умов, впевнений М. Ярмаченко, мовлення стане для дітей з вадами слуху знаряддям мислення.

Центральним елементом у дослідженнях С. Зикова М. Ярмаченко вважає організацію педагогічно цілеспрямованої діяльності школяра, на основі якої він позначає вербально її складові і властивості «чтобы обеспечить активность и самостоятельность школьников, необходимо организовать их деятельность. Вне деятельности нет ни активности, ни

самостоятельности. ... связь с деятельностью – это не методический прием, а руководящий принцип в системе обучения глухих детей». (С. Зиков) (Yarmachenko 1976, p. 59) [4].

Наголошуючи на продуктивності ідеї С. Зикова з використання діяльності, М. Ярмаченко підкреслював, що діяльність не повинна бути лише інтелектуальною, а й наочно-практичною. Адже, за М. Ярмаченком, правильно організована наочно-практична діяльність стане джерелом знань і способом активізації пізнавально процесу. Стаючи на сторону принципу зв'язку з діяльністю М. Ярмаченко говорить про діяльність, яка активізує пізнавальну діяльність, всебічно розвиває дитину з вадами слуху.

М. Ярмаченко в рамках компенсації і корекції вважає спеціальне навчання необхідною умовою розвитку і соціалізації особистості дітей з вадами слуху «реализация всеобщего обязательного обучения глухих и слабослышащих, разносторонняя деятельность общества глухих, включение в производительный и квалифицированный труд наравне со слышаще-говорящими людьми открыли большие возможности для развития познавательной деятельности людей с недостатками слуховой функции. С особой наглядностью это проявилось в получении глухими и слабослышащими высшего образования и в приобщении их к научной деятельности» (Yarmachenko 1976, p. 61) [4].

М. Ярмаченко вважав, що дієве підкріплення його теорії, яке полягає у рівні розвитку осіб з психофізичними вадами, яким вони завдячують саме спеціальній освіті. Так, О. Скороходова стверджувала: «Я рано поняла неоспоримую истину: для слепых, глухонемых и слепоглухонемых знания – все. Кто владеет знаниями, тому доступно все в жизни». Аналогічні думки М. Ярмаченко знаходить і у висловлюваннях значної кількості глухих: Алла Субботина учениця 8 класу «Я люблю читать книги, потому что я не слышу, а хочу много знать, хочу хорошо учиться. Без книг никогда не будешь умной»; Б. Комашинский инженер «много читая, глухой не только приобретает запас слов, но и привыкает связно и грамотно излагать свои мысли. А без любви к книге, к чтению никакой программой и методикой обучения языку не добиться того, чтобы ученик стал действительно грамотным и после школы мог свободно общаться с окружающими. И поменьше иждивенческих навыков, поменьше мелочной опеки, питающей умственную лень!» (Yarmachenko 1973, p. 61-62) [3].

Не менш важливою умовою компенсації, М. Ярмаченко (1972, p. 63), називає суспільно корисну діяльність, а саме трудову діяльність. Так, О. Дьячков підкреслював, що «глухонемые проявляют паразитическую находчивость и сообразительность в процессе игры или практической трудовой деятельности» [2].

М. Ярмаченко був впевнений, що за умов правильно організованого спеціального навчання та виховання осіб з вадами слуху, можливий і подальший їх професійний розвиток та становлення. Яскравим доказом даного факту є статистичні дані, щодо працевлаштування глухих осіб. Так, відповідно віднайденим та опрацьованим М. Ярмаченком даним в 70-ті роки люди з вадами слуху працювали на заводах, фабриках, в сільському господарстві, зокрема, на той час, 85 % осіб з вадами слуху були працевлаштованими. За фактичними даними віднайденими М.Д.Ярмаченком, найбільша кількість глухих осіб (чоловіків) працювали металістами, також користувалися попитом такі професії: слюсар, токарь, електротехнік та інші. Успішно працювали люди з вадами слуху в взуттєвій, швейній, трикотажній, текстильній, хутровій, хімічній, харчовій, поліграфічній та інших сферах виробництва.

Аналізуючи статистичні дані стосовно працевлаштування осіб з вадами слуху, вчений впевнився у важливості виділеного ним фактора – трудової діяльності, яка позитивно впливає на соціалізацію глухих та слабочуючих. М. Ярмаченко (1976, p. 65) наводить фактичні дані, наведені В. Дмитрієвим «компенсаторные возможности организма и центральной нервной системы настолько велики и разнообразны, что и при полной или почти полной потере слуха люди приспособляются к изменившимся условиям существования, могут создавать материальные и духовные ценности. Это подтверждается не

только на приметах отдельных высокообразованных личностей (художник Гойя, композитор Бетховен и Сметана, изобретатели Циолковский и Эдисон, артист Остужев и др.), но и повседневной производительной деятельностью глухих и глухонемых в самых различных профессиях» [4].

М. Ярмаченко (1976, р. 72) свою теорію компенсації і корекції підкріплює статистичними даними та конкретними фактами із життя і діяльності глухих, які, на його думку, є яскравим підтвердженням того факту, що беручи участь в суспільно-корисній праці глухі та слабочуючі діти зможуть частково компенсувати свою фізичну ваду [4].

Отже, діяльність М. Ярмаченко (1999; 1976) називає однією із основних умов корекції, компенсації і розвитку психіки глухих та слабочуючих дітей, саме в ній проявляються і стають дієвими соціальні фактори компенсації [1; 4].

Досліджуючи теорію компенсації М. Ярмаченко (1976) наголошує, що компенсація та корекція буде можлива лише тоді, коли дитина з вадами слуху крім інтелектуальних та практичних навичок буде розвиватися духовно, моральна та фізично. Адже головним завданням школи, було і завжди буде, всебічно розвинена особистість. Саме тому, дослідник називає фізичну культуру та спорт не лише одним із головних шляхів покращення здоров'я, підвищення фізичного витримки та загартування глухих дітей, але й одним із виділених ним компонентів, що сприяє компенсації та корекції наявної у дитини вади [4]. Свої твердження М. Ярмаченко (1976) підкріплює тим фактом, що фізкультура та спорт являються одним із улюблених занять більшості осіб з вадами слухової функції [4], а також значною кількістю фактів із життя глухих. Проаналізувавши конкретні приклади спортивної майстерності глухих юнаків та дівчат, М. Ярмаченко (1976, р. 75) переконався у правильності своїх висновків стосовно компенсаційного впливу фізкультури та спорту на розвиток глухих, адже «регулярні заняття спортом підвищують працездатність, покращують пам'ять, допомагають у боротьбі з втомою» [4].

Яскравим прикладом правильності своєї теорії компенсації М. Ярмаченко вважає завоювання в 1973 році глухими спортсменами більшої половини золотих медалей на XII Всесвітніх іграх глухих, які відбулися в м. Мальме (Швеція).

Аналізуючи теорію компенсації М. Ярмаченко звертає нашу увагу на такий важливий вид діяльності – як образотворча діяльність, яка на його думку є одним із невід'ємних факторів компенсації. Чому? Тому, що в образотворчій діяльності провідним аналізатором є зір, який відіграє велику роль в житті та діяльності осіб з вадами слухової функції. М. Ярмаченко (1976) в своєму дослідженні підкреслює той факт, що «глухие и слабослышащие зрительно воспринимают больше предметов и явлений окружающего мира, чем слышащие-говорящие люди», що в свою чергу призводить до того, що глухі діти «более тонко подмечают многие детали и частности в предметах и явлениях, быстрее схватывают их внешние начертания и цветовую гамму» [4]. Саме тому, на думку М. Ярмаченка значна кількість осіб з вадами слуху мають значний хист до образотворчої діяльності, що в свою чергу допомагає їм заявити про себе у соціумі.

Розглядаючи теорію компенсації глухоти М. Ярмаченко (1976) свої положення ілюструє через аналіз викладених фактів як результату колекційного впливу і правильного віднайдення компенсаційних шляхів. Зокрема, він цитує висновки О. Скороходової: «Люди, лишённые слуха и речи, не могут, конечно, наслаждаться чудесной гармонией звуков, не могут, подобно своим слышащим товарищам, доставлять себе удовольствие собственным пением. Тем более, тем сильнее могут они любить доступные им поэзию, ваяние, живопись. В самом деле, в человеке, скованном тем или иным физическим недугом, с удвоенной, утроенной силой развивается страсть к чему-нибудь одному, доступному его духовному миру. Людям, лишённым речи и слуха, более всего доступны ваяние и живопись» [4].

Ушкоджений слуховий аналізатор, звичайно, обмежує можливості і музичного виховання глухих і слабочуючих дітей. Глуха людина не може бути співаком або

музикантом. Але, на думку М. Ярмаченка, в певних умовах може створювати музичні твори. Яскравим прикладом такого факту, переконаний М. Ярмаченко, є великий німецький композитор Бетховен.

Саме тому, безсумнівний інтерес, з точки зору компенсації глухоти, з точки зору М. Ярмаченка, викликає музика. Розглядаючи можливість сприймання та відтворення музики глухими та слабочуючими, М. Ярмаченко звертає увагу не лише на залишковий слух, але й на вібраційні та дотикові відчуття, які вважав не менш важливими в компенсації глухоти. Він стверджував, що за допомогою вібраційних відчуттів дитина сприймає не лише оточуючий світ, але і на їхній основі вона може «почути» музику і свій голос, контролювати функцію мовного апарату, зокрема голосових зв'язок. Характеризуючи вібраційну відчуття глухих та слабочуючих дітей М. Ярмаченко вважав за доцільне ввести в сурдопедагогічну термінологію новий термі «контактний слух», яким позначив вібраційну чутливість осіб з вадами слуху.

Глухі та слабчуючі взмозі «почути» музику за допомогою вібраційних відчуттів, які, на думку дослідника, є подібними з акустичними, адже джерело розповсюдження звуку і вібрації одне і теж, звук та вібрації мають однотипний характер, є носіями однієї й тієї ж інформації. Але, наголошуючи на схожості звуку та вібраційних відчуттів, М. Ярмаченко говорив і про їхню різницю в якісних характеристиках. Вчений підкреслював, що «слухові відчуття відрізняються більш якісними показниками у порівнянні з вібраційними відчуттями. Слуховий аналізатор дозволяє сприймати значно ширший діапазон частот, ніж дотиковий (слуховий-від 16 до 20000 коливань в секунду; дотиковий-від 16 до 1600 коливань в секунду)» (Yarmachenko 1976, p. 102) [4]. Такі висновки М. Ярмаченком були зроблені опираючись на дані Т. Розанової, яка на основі отриманих даних під час досліджень, вказує на переважну різницю чутливості слуху від вібрації в 20-30 раз. Але, за М. Ярмаченко, не зважаючи на значну різницю в коливаннях широке використання вібраційних відчуттів сприяє у дітей з вадами слуху формуванню уявлень про навколишній світ, адже глухі люди за допомогою вібраційних відчуттів мають змогу орієнтуватися у просторі та дещо своєрідно, з точки зору М. Ярмаченка, сприймають музику. Яскравим прикладом сприймання музики за допомогою вібраційних відчуттів, на думку дослідника, є сліпоглухоніма Е. Келлер, яка сприймала музику за допомогою пальців рук, якими вона торкалася музичного інструменту або радіоприймача.

На думку М. Ярмаченка, в розумінні глухими та слабчуючими дітьми музики значне місце займає сприймання ритму мелодії. Говорячи про ритм дослідник посилається на розповідь О. Скороходової: «...Попав в клуб, я немного растерялась, узнав, что будут выступать артисты-певцы, которых я все равно не услышу. Но вскоре все пошло прекрасно! М. Н. переводила мне текст песен и романсов, а за другую руку меня держал С. А. и движениями своей руки передавал мне ритм музыки. Конечно, настоящей мелодии я не представляла, но ритм музыки соответствовал ритму стихов, и уже одно это доставляло мне большое удовольствие. ...На следующий день после концерта я двигалась по своей комнате соответственно тому ритму, который воспринимала через руку» (Yarmachenko 1973; 1976, p. 104-105) [3; 4].

Щоправда, дослідник вважав таке сприймання ритму дещо обмеженим та неповним, адже особи з вадами слуху замість мелодії сприймають схему, яка складається з ритму та вібраційних відчуттів. Що ж стосується пізнооглухлих, то вони, переконаний М. Ярмаченко, взмозі заповнити прогалини в даній схемі за допомогою уявлень про музику, які у них залишилися в пам'яті. Також, з точки зору М. Ярмаченка, пізнооглухлі взмозі бачити музичні сновидіння, дане припущення вченим було здійснене на основі конкретних прикладів. Але, за М. Ярмаченком, на жаль, діти які втратили слух в ранньому віці, або народилися глухими не мають можливості використати «запаси своєї пам'яті».

Узагальнюючи всі проаналізовані М. Ярмаченком дослідження та приклади стосовно

сприймання музики за допомогою вібраційних відчуттів та ритму, він приходить до логічного висновку відповідно якому глухі та слабочуючі діти взмозі сприймати музику та спів, а, отже, можливе музичне виховання і навчання дітей з вадами слуху.

З точки зору вченого, велике значення в естетичному вихованні глухих та слабочуючих дітей відіграє художня самодіяльність, яка позитивно впливає на компенсацію глухоти. Артистична діяльність, на думку М. Ярмаченка (1976), виховує у дітей з вадами слуху віру в свої можливості, «страстное стремление к преодолению трудностей и препятствий, неминуемо возникающих у них в связи с нарушением слуховой функции» [4]. Підтвердженням своїх теоретичні переконань М. Ярмаченко вважає конкретні приклади успіху глухих в пантомімі, хореографії, театральній-концертній діяльності.

Значне місце серед виділених М. Ярмаченком факторів реалізації компенсаторних можливостей дітей з вадами слуху займає літературна діяльність, яка є неможливою без сформованого зв'язного мовлення у глухих та слабочуючих дітей.

Досконально вивчаючи історію становлення й розвитку теорії та практики навчання дітей з вадами слуху, М. Ярмаченком було підкреслено, що впродовж історичного розвитку проблема оволодіння мовою та мовленням глухими займала центральне місце не лише у сурдопедагогіці, але й спеціальній психології – сурдопсихології.

Опираючись на багаторічний практичний досвід та велику кількість експериментальних досліджень М. Ярмаченком (1976) було констатовано, що нажалі, самостійно діти з вадами слуху не можуть оволодіти зв'язним мовленням, це можливо лише за умови спеціально організованого навчально-виховного процесу. Але, нажалі, і під час спеціального навчання глухі діти стикаються зі значними труднощами, які виникають у зв'язку з відсутністю контролю власної звуковимови та сприймання мовлення оточуючих. Саме тому, на думку дослідника, оволодіння мовленням як способом спілкування є для людей з вадами слуху необхідністю, єдиним засобом отримання знань [4].

Спираючись на значну кількість наукових досліджень, аналізуючи передовий досвід М. Ярмаченко підкреслює і той факт, що оволодіння мовленням тісно пов'язане з розвитком мислення. Саме тому, оволодіння мовленням як способом спілкування та мислення М.Д.Ярмаченко називає самим дієвим фактором компенсації глухоти. Але, нажалі, керуючись статистичними даними М. Ярмаченко констатує, що глухі через 2-3 роки після закінчення школи «вновь становляться глухонемыми». Причиною такого факту М. Ярмаченко вважав в недоліках навчально-виховного процесу спеціальних шкіл, а саме в односторонності навчання, в акцентуванні уваги учнів лише на тих знаннях, вміннях і навичках які необхідні для життя та діяльності глухої особистості в суспільстві.

Для подолання даних недоліків, з точки зору М. Ярмаченка, необхідно детально вивчити досвід роботи над саморозвитком тих осіб з вадами слухової функції, які в результаті плідної роботи досягли значних результатів у мовному розвитку. В даному випадку особливої уваги, на думку вченого, заслуговують глухі поети, які досконало володіють зв'язним мовленням. І лише в результаті досліджень та детального вивчення таких випадків, переконаний М. Ярмаченко, теоретики та практики матимуть змогу удосконалити систему спеціально організованого навчання та виховання осіб з вадами слуху.

Свою теорію, компенсації та корекції глухоти шляхом залучення дітей з вадами слуху до літературної діяльності, М. Ярмаченко підкріплює конкретними фактами із автобіографій глухих поетів. Підкреслюючи важливість оволодіння глухими та слабочуючими дітьми мовленням як способом спілкування та мислення М. Ярмаченко наголошує, що одним із елементів у формуванні мови є поезія, яку він визначає як фактор компенсації глухоти. Але, нажалі, вченим був зазначений той факт, що, згідно сурдопедагогічної практики, більшість глухих та слабочуючих дітей байдуже ставляться до вивчення поезії. Така байдужість учнів до читання літератури, на думку М. Ярмаченка пояснюється такими причинами: по-перше,

як уже зазначалося вище, у односторонності навчально-виховного процесу, по-друге у недооцінці естетичного значення виховання, що в свою чергу «отрицательно сказывается на конечных результатах деятельности специальных школ» (Yarmachenko 1976) [4].

Наголошуючи на важливості поезії, яка відіграє значну роль в розвитку мовлення як способу спілкування та мислення М. Ярмаченко посилається на твердження О. Скороходової, яка зазначала, що: «для глухонемых поэзия может оказать большую помощь в развитии их логической речи. Стоит только полюбить поэзию, и вы скорее и лучше овладеете литературным языком. Я знаю это по себе» (Yarmachenko 1976, p. 118) [4].

Аналізуючи наукову діяльність як шлях компенсації вади слуху М. Ярмаченко зазначає, що дана діяльність неможлива без позитивних результатів у навчально-виховній, трудовій, фізичній, образотворчій, театральній-концертній та літературній діяльності. Такі висновки вченим були зроблені в результаті вивчення біографічних даних глухих вчених різних галузей наук, зокрема: Джон Гудрайк, Олаву Хассель – астрономія, І. Цукерман – технічні науки, Г. Зверева – біологічні науки та інші.

М. Ярмаченко був впевнений, що лише завдяки правильному спеціально організованому навчально-виховному процесу, який включає в себе всі виділені вченим фактори компенсації глухоти, можлива адаптація та соціалізація нечуючої особистості в оточуючому їй світі. А соціалізацію М. Ярмаченко називає головним, центральним фактором (шляхом) компенсації.

М. Ярмаченко під час характеристики визначених ним факторів (шляхів) які, на його думку, сприяють реалізації компенсаційних можливостей у глухих та слабочуючих дітей, наводить значну кількість конкретних прикладів, фактичних даних можливості розвитку та вдосконалення пізнавальної діяльності осіб з вадами слухової функції. Які як найкраще, згідно переконанням М. Ярмаченка, демонструють, узагальнюють та підкреслюють важливість виділених ним факторів компенсації глухоти.

Досліджуючи проблематику даного питання, М. Ярмаченко(1976, p. 158) підкреслює, що важливим етапом у вирішенні проблеми компенсації стала наукова-технічна революція, зокрема в галузях електроніки та електротехніки. Адже, на думку вченого, саме «они способствуют тому, что одну из центральных проблем дефектологии – проблему компенсации – можно решить на более высоком научно-теоретическом уровне и с более ощутимыми практическими результатами» [4]. Також для успішного вирішення проблеми компенсації, за М. Ярмаченко (1976, p. 159), є рання діагностика, яка «позволяет в наиболее ранние строки начать специально организованную учебно-воспитательную работу, что создает благоприятные условия и возможности для формирования познавательной деятельности детей с недостатками слуха» [4].

Пояснюючи основні підходи компенсації, які виникали, розвивалися та закріплювалися впродовж історичного розвитку теорії та практики навчання та виховання дітей з вадами слуху, М. Ярмаченко не лише окреслив головні чинники історичного становлення компенсації, але й виділив та підкреслив, опираючись на конкретні приклади, важливість факторів які найпродуктивніше впливають на компенсаційні можливості глухих та слабочуючих дітей.

Література:

1. Ярмаченко М. Д. Науково-теоретичні основи проблеми компенсації глухоти / М. Д. Ярмаченко // Дефектологія. – 1999. – № 2. – С. 4–9.
2. Ярмаченко М. Д. Проблема компенсації в радянській дефектології / М. Д. Ярмаченко // Методичні розробки питань навчання, виховання і корекційної роботи в спеціальних школах. - К., 1972.- Ч. I.- С. 10-13.
3. Ярмаченко Н. Д. Проблема компенсации в сурдопедагогике / Н. Д. Ярмаченко // Тезисы докладов III Всесоюзных педагогических чтений, (25-29 марта 1973 г.). - М., 1973. -

C. 26-27.

4. Ярмаченко Н. Д. Проблема компенсации глухоты / Н. Д. Ярмаченко. – К. : Рад.шк., 1976. – 167 с.

References:

1. Yarmachenko M. D. Naukovo-teoretichni osnovi problemi kompensatsiyi glukhoti / M. D. Yarmachenko // Defektologiya. – 1999. – № 2. – S. 4-9.

2. Yarmachenko M. D. Problema kompensatsiyi v radyanskiy defektologiyi / M. D. Yarmachenko // Metodichni rozrobki pitan navchannya, vikhovannya i korektsiynoi roboti v spetsialnikh shkolakh. – K., 1972.- Ch. I. – S. 10-13.

3. Yarmachenko N. D. Problema kompensatsii v surdopedagogike / N. D. Yarmachenko // Tezisy dokladov III Vsesoyuznykh pedagogicheskikh chteniy, (25-29 marta 1973 g.). – M., 1973. – S. 26-27.

4. Yarmachenko N. D. Problema kompensatsii glukhoty / N. D. Yarmachenko. – K. : Rad.shk., 1976. – 167 s.

В статье рассматривается теоретический вклад Н. Д. Ярмаченко в разработку и исследования проблемы компенсации глухоты и его собственные теоретические подходы, которые определили и детерминировали путь совершенствования работы специальных школ. Сформулированы Н. Д. Ярмаченком важнейшие факторы, способствующие реализации компенсаторных возможностей детей с нарушениями слуха, и до сих пор, используются в учебно-воспитательном процессе специальной школы. В частности, специально организованный учебно-воспитательный процесс; общественно полезная трудовая деятельность; физическая культура и спорт; изобразительная деятельность; театрально-концертная деятельность; литературная деятельность; научная деятельность. Вклад Н. Д. Ярмаченко в разработку проблемы компенсации свидетельствует о том, что ученый вышел за пределы намеченных Л. С. Выготским позиций, развил и развернул собственные теоретические подходы к трансформации сурдopedagogических технологий в практическую работу специальных школ.

Ключевые слова: компенсация глухоты, надкомпенсация, специально организованный учебно-воспитательный процесс; общественно-полезная трудовая деятельность; физическая культура и спорт; изобразительная деятельность; театрально-концертная деятельность; литературная деятельность; научная деятельность.

The article discusses the theoretical contributions of M. D. Ermachenko in the development and research of the problem of compensation of deafness and his own theoretical approaches that have identified and determinable way of improving the work of special schools. Formulated memorial plaques by Ermachenko the most important factors that contribute to the implementation of compensatory abilities of children with hearing impairments, and is still, used in the educational process special schools. In particular, specially organized educational process; socially useful labor; physical culture and sport; acting; theatre and concert activities; writing activities; research activities.

The Contribution of N. D. Ermachenko in the development of the issue of compensation suggests that the scientist has gone beyond the limits of the planned L. S. Vygotsky positions, developed and deployed its own theoretical approaches to transformation surdopedagogic technologies in the practical work of special schools.

Key words: indemnification of deafness, narcomensaje, specially organized educational process; socially useful labor; physical culture and sport; acting; theatre and concert activities; writing activities; research activities.